

การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
 : ศึกษากรณีตำบลสามบัณฑิต อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 Study to Develop the Capacity and Ability to Development for Concept
 Sufficiency Economy : Case Study of Sambundit District, Phranakhon si
 Ayutthaya Province

ลำยอง ปลั่งกลาง* , ฉัตรชัย นิยะบุญ**

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือ ๑) เพื่อศึกษาลักษณะสภาพที่เป็นอยู่ของหมู่บ้านตำบลสามบัณฑิต อำเภอกุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่ามีกิจกรรมใดบ้างที่สอดคล้องและเชื่อมโยงได้กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ๒) เพื่อศึกษาคำระดับศักยภาพและความสามารถของกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินอยู่ของหมู่บ้านที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เครื่องมือคือแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามคือ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนในตำบลสามบัณฑิตที่เลือกแบบเจาะจงตามลักษณะสำคัญทางอาชีพจำนวน๕๗ครัวเรือน จาก ๔ หมู่บ้าน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติพื้นฐาน สรุปลักษณะและระดับศักยภาพด้วยค่าคะแนน๓ระดับผลการศึกษาพบว่ามีครัวเรือนที่มีลักษณะอาชีพเกษตรกรรม เฉลี่ยร้อยละ ๖๔.๙๒ อาชีพเกษตรผสมผสาน ร้อยละ ๒๔.๓๓ มีการออมร้อยละ ๔๕.๖๒ ภูมิลำเนาครัวเรือนเป็นคนในชุมชนร้อยละ ๗๗.๒๐ ครัวเรือนมีหนี้สินร้อยละ๗๗.๒๐ ครัวเรือนมีกิจกรรมที่พึงพิงทรัพยากรในชุมชนร้อยละ ๒๗.๖๐ มูลค่าหนี้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ๑๓๕,๐๖๓ บาท รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน ๓๗,๑๓๘ บาท มีลักษณะการรวมกลุ่มออม

* รองศาสตราจารย์ คณบดีคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

** อาจารย์ประจำ สาขาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ทรัพย์ และกลุ่มสวัสดิการสังคมทุกหมู่บ้าน ส่วนค่าศักยภาพและความสามารถของกิจกรรมที่จะนำไปสู่การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าทุกหมู่บ้านมีศักยภาพและความสามารถที่จะพัฒนาได้ โดยบ้านหนองกะพังในหมู่ ๗ มีค่าคะแนนศักยภาพสูงสุด รองลงมาบ้านสนามเพ็งในหมู่ ๙ บ้านดอนใหญ่หมู่ ๑๐ และบ้านเสาดะพานหมู่ ๘ ตามลำดับ

คำสำคัญ : การพัฒนา; ศักยภาพ; เศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The purposes of this research were to study the living place of Sambandit district, Phranakhon Si Ayutthaya on the activities that meet and related with the concept of sufficiency economy. To study capacity and ability of the activities those occur in the village for development of the concept of sufficiency economy. This research defines as a survey research by the questionnaires. The sample of the questionnaires respondents consisted of head of the household or the representative in the Sambandit district with the specific selected base on the careers, 57 households from 4 villages. Form the basic statistical data analysis the results revealed that there are three levels of the capacity as 64.92 percentages of agriculture households, 24.33 percentage of integrated farming and 45.62 percentages of conservations. Furthermore, 77.20 percent are local living with 27.60 resource dependence in the local area. Every household have approximately 135,063 baht debt but only 37,138 baht for income. Therefore, the community has integration savings and social welfare. For the capacity and ability of the activities will lead into sufficiency economy concept. All the villages have the ability for the development which Ban-Nong-Ka-Phang has the highest capacity follow with Ban-Sa-Nam-Peng, Ban-Don-Yai and Ban-Sao-Ta-Pan respectively.

Keyword : Breakthrough; Potentiality; Sufficient economy

บทนำ

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสไว้มานานมากแล้ว และในปี ๒๕๔๐ ทรงมีพระราชดำรัสย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” อีกครั้งเมื่อประเทศประสบกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติงานในทางที่ควรจะเป็น มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา โดยมีคุณลักษณะสำคัญประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีการมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไขสำคัญ คือ เงื่อนไขแห่งความรู้และเงื่อนไขแห่งคุณภาพ ซึ่งในการดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นอาชีพใดๆ ก็ตาม สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในภาคการเกษตรที่ทำให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในชุมชนด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ กิจกรรมเชิงจริยธรรม ความดีงาม และจิตสำนึกรักท้องถิ่น

อย่างไรก็ตามแม้ชุมชนจะได้ร่วมกันพัฒนาในรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้น เกิดเครือข่ายการพึ่งตนเองในหลายพื้นที่ แต่เศรษฐกิจชุมชนไม่เข้มแข็ง โดยยังมีการย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทสู่เมือง และภาวะพึ่งพิงของผู้สูงอายุมีอยู่สูงและน่าจะสูงขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่ในด้านความมั่นคงและการพึ่งตนเองของคนในชุมชน รวมทั้งการสร้างครอบครัวและวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งยังต้องมีการปรับปรุงเนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรที่พึ่งตนเองได้โดยการยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แม้จะมีการเพิ่มขึ้นแต่ยังมีจำนวนจำกัดเพียงร้อยละ ๗ ของครัวเรือนทั้งประเทศ^{๔๔}

ด้วยความสำคัญและคุณค่าของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ปรัชญาได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศ และชุมชนต่างๆ ในประเทศได้น้อมนำไปใช้ได้ประโยชน์ในทุกพื้นที่และขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ยังมีคามจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นอย่างต่อเนื่อง ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น มีบทบาทรับผิดชอบพัฒนาประชาชน สังคม เศรษฐกิจของชุมชนให้ก้าวหน้า จึงพิจารณาร่วมกันที่จะศึกษาศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเลือกเจาะจงในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต ซึ่งเป็นพื้นที่พัฒนาของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ชุมชนได้รับโอกาสการพัฒนาในทิศทางที่เหมาะสมและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนสืบไป

^{๔๔} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙, (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๔).

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาลักษณะสภาพที่เป็นอยู่ของหมู่บ้าน ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย ว่ามีกิจกรรมในลักษณะใดอยู่บ้างที่สอดคล้องและเชื่อมโยงได้กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๒. เพื่อศึกษาศักยภาพและความสามารถของกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินอยู่ของหมู่บ้านที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ลักษณะของข้อมูล

(๑.๑) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลแหล่งรอง (secondary data) ที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว ได้แก่ ข้อมูล กชช. ๒ ค. จาก กรมพัฒนาชุมชนประจำปี ๒๕๕๐ แผนพัฒนาระยะสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลสามบัณฑิต แผนชุมชนของตำบลสามบัณฑิต แผนพัฒนาการเกษตรตำบลสามบัณฑิต แผนพัฒนาชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย และเอกสารวิชาการต่างๆ เพื่อพิจารณาสังเกตความสอดคล้องของข้อมูลดังกล่าวผนวกกับประสบการณ์ของผู้วิจัยในพื้นที่ จะได้ภาพของหมู่บ้านที่ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

(๑.๒) ข้อมูลปฐมภูมิ รวบรวมด้วยการใช้แบบสอบถาม ถามครัวเรือนในหมู่บ้านหรือชุมชน ตัวอย่าง คำถามจะเกี่ยวกับสภาพการประกอบอาชีพ กิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการอยู่ในลักษณะต่างๆ ที่สะท้อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้แก่ การออม ภูมิสำเนา ภาระหนี้สิน การพึ่งพิงทรัพยากร จำนวนมูลค่าหนี้ รูปแบบกลุ่มออมทรัพย์ รูปแบบกลุ่มสวัสดิการสังคม รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน

นอกจากนี้ยังใช้การสัมภาษณ์เพิ่มเติมเพื่อยืนยันข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งจะช่วยให้รายละเอียดชัดเจนขึ้น และสามารถนำไปพิจารณาได้ว่ากิจกรรมใดบ้างที่สามารถชี้ให้เห็นองค์ประกอบเงื่อนไขที่เชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒. ลักษณะของเครื่องมือ

ในการรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือ คือแบบสอบถามที่ปรับปรุงจาก สุธิดา แจ่มใส และคณะ (๒๕๕๐) เป็นแบบตรวจรายการ (check list) ผสมกับการเพิ่มเติมข้อความประกอบด้วยคำถามข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลครัวเรือน และข้อมูลกิจกรรมในครัวเรือนที่ดำเนินอยู่

ในส่วนของการยืนยันข้อมูลจากแบบสอบถาม และเพื่อเป็นการทบทวนความคลาดเคลื่อนที่อาจจะมีจากข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม จะใช้การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมเป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการทั้งรายบุคคล และสนทนากลุ่มย่อย เพื่อรับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และหาข้อมูลสรุปเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมที่มีในแต่ละหมู่บ้าน

๓. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้จากประชากรซึ่งเป็นประชาชนในหมู่บ้าน ๔ หมู่บ้าน ซึ่งทั้ง ๔ หมู่บ้านจะเลือกแบบเจาะจงจากหมู่บ้านที่มีลักษณะสำคัญที่จะเข้าข่ายหรือเชื่อมโยงได้กับเศรษฐกิจพอเพียง โดยคำแนะนำของพัฒนาชุมชนประจำตำบลสามบัณฑิต และพิจารณาจากข้อมูล กชช.๒ค. ด้วย ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่าง ๔ หมู่บ้านจาก ๑๐หมู่บ้านของตำบลสามบัณฑิต ซึ่งได้แก่ หมู่ ๗-หมู่ ๑๐ ตามสัดส่วนของขนาดประชากรแต่ละหมู่บ้าน โดยใช้สัดส่วนร้อยละ ๑๕ ทำให้ได้ กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๕๗ ครั้วเรือน

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ

จากกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวน ๕๗ ครั้วเรือน จาก ๔ หมู่บ้านคือ จากหมู่บ้านที่ ๗-หมู่บ้านที่ ๑๐ จะขอความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้านให้เชิญชวนครั้วเรือนที่ยินดีร่วมมือตอบแบบสอบถามโดยระบุจำนวนครั้วเรือนให้ผู้ใหญ่บ้านทราบ และขอให้เชิญมาเกินกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ด้วยเล็กน้อย เพื่อเชิญมาประชุมรับฟังคำชี้แจงทำความเข้าใจ ในการตอบแบบสอบถาม โดยมีคณะผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย คอยให้คำแนะนำชี้แจงข้อสงสัยด้วย

การดำเนินการเก็บข้อมูลดำเนินการครั้งแรกในวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๕ ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลสามบัณฑิต มีผู้ตอบแบบสอบถาม ๖๒ ครั้วเรือน เป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ ๔๙ ครั้วเรือน ซึ่งไม่ครบตามขนาดกลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในช่วงเดือนสิงหาคม ๒๕๕๕ และเดือนกันยายน ๒๕๕๕รวมทั้งการสัมภาษณ์เพิ่มเติมอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๘ ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหมู่ที่ ๗ อสม. และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑๐ ทั้งนี้เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะ และหาข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมที่มีในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อพิจารณาว่าจะสามารถชี้ระดับศักยภาพของการพัฒนาไปสู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เพียงใด

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ วิเคราะห์ด้วยค่าสถิติความถี่ ร้อยละ และหาค่าคะแนน เพื่อสรุปเป็นระดับศักยภาพของกิจกรรมที่จะนำไปสู่การพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ๓ ระดับคือ (ปรับปรุงจากกระทรวงมหาดไทย ๒๕๔๙ และ สุธิดา แจ่มใส และคณะ, ๒๕๕๐)^{๕๐}

^{๕๐} สุธิดา แจ่มใส และคณะ, ความสามารถในการพึ่งพาตนเองและศักยภาพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐).

ศักยภาพระดับ A	หรือระดับสูง	ค่าศักยภาพตั้งแต่	๑๑ คะแนนขึ้นไป
ศักยภาพระดับ B	หรือระดับปานกลาง	ค่าศักยภาพระหว่าง	๖ - ๑๐ คะแนน
ศักยภาพระดับ C	หรือระดับต่ำ	ค่าศักยภาพระหว่าง	๐ - ๕ คะแนน

ผลการวิจัย

๑. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ประเด็นแรก พบว่า ครัวเรือนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ๔ หมู่บ้านคือ บ้านหนองกะพัง หมู่ ๗ บ้านสนามเพ็ง หมู่ ๘ บ้านเสาดะพาน หมู่ ๙ และบ้านดอนใหญ่หมู่ ๑๐ มี ครัวเรือนตอบแบบสอบถาม บ้านหนองกะพังมากที่สุด ๒๒ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๖๐ รองลงมาคือ บ้านเสาดะพาน ร้อยละ ๒๒.๓๐ บ้านดอนใหญ่หมู่ ๑๐ ร้อยละ ๒๑.๐๕ และน้อยที่สุดจากบ้านสนามเพ็ง หมู่ ๙ ร้อยละ ๑๔.๐๕ โดยมีลักษณะสภาพที่เป็นอยู่ตามกิจกรรมที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคิดเป็นร้อยละที่มีค่าสูงสุดแต่ละหมู่บ้าน ดังต่อไปนี้

ลักษณะอาชีพเกษตรกร	บ้านหนองกะพัง	ร้อยละ	๑๐๐	ค่าเฉลี่ยร้อยละ	๖๔.๙๒
ลักษณะการออมในครัวเรือน	บ้านดอนใหญ่	ร้อยละ	๗๕.๐๐	ค่าเฉลี่ยร้อยละ	๔๕.๖๒
รูปแบบการทำเกษตรกรรมผสมผสาน	บ้านหนองกะพัง	ร้อยละ	๒๗.๒๘	ค่าเฉลี่ยร้อยละ	๒๔.๓๓
ภูมิสำเนาหัวหน้าครัวเรือน	บ้านดอนใหญ่	ร้อยละ	๙๑.๖๗	ค่าเฉลี่ยร้อยละ	๗๗.๒๐
ครัวเรือนมีหนี้สิน	บ้านสนามเพ็ง	ร้อยละ	๘๗.๕๐	ค่าเฉลี่ยร้อยละ	๗๗.๒๐
การพึ่งพิงทรัพยากรในชุมชน	บ้านสนามเพ็ง	ร้อยละ	๓๙.๓๘	ค่าเฉลี่ยร้อยละ	๒๗.๖๐
จำนวนกลุ่มออมทรัพย์	ทุกหมู่บ้าน	มี ๒ กลุ่ม			
จำนวนกลุ่มสวัสดิการสังคม	บ้านหนองกะพัง	มี ๕ กลุ่ม			
รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือน	บ้านสนามเพ็ง	๕๔,๐๐๐ บาท		ค่าเฉลี่ย	๓๗,๑๓๘ บาท

สรุปเป็นค่าคะแนนศักยภาพ

บ้านหนองกะพัง	๑๓	คะแนน	เป็นค่าศักยภาพระดับสูงหรือระดับ	A
บ้านสนามเพ็ง	๑๒	คะแนน	เป็นค่าศักยภาพระดับสูงหรือระดับ	A
บ้านดอนใหญ่	๑๐	คะแนน	เป็นค่าศักยภาพระดับปานกลางหรือระดับ	B
บ้านเสาดะพาน	๙	คะแนน	เป็นค่าศักยภาพระดับปานกลางหรือระดับ	B

๒. ผลการวิเคราะห์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนำผลสรุปจากผลวิจัยประเด็นแรกมาทบทวนพิจารณาว่าควรพัฒนา

ศักยภาพ และความสามารถทางกิจกรรมต่างๆ อย่างไรก็ตาม เพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ข้อสรุปดังนี้

(๒.๑) กิจกรรมอาชีพควรส่งเสริมชุมชนให้มีอาชีพทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรด้วย เพื่อให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกได้อย่างเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

(๒.๒) กิจกรรมการออม ควรมีกลุ่มการออมหลายรูปแบบ ส่วนรูปแบบที่มีอยู่แล้ว กลุ่มที่มีศักยภาพสูงคือ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่ริเริ่มมาจากความร่วมแรงร่วมใจของชุมชนเองจะมีความเข้มแข็ง เพราะมาจากฐานความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ส่วนกลุ่มออมทรัพย์ลักษณะอื่นๆ ที่หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดขึ้นนั้น ควรมีการติดตามดูแลจากภาครัฐ อีกระยะหนึ่งเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งมากขึ้น เพื่อเป็นที่พึ่งพาของชุมชนได้อย่างแท้จริง

(๒.๓) การใช้ทรัพยากรที่มีในหมู่บ้าน ผลวิจัยพบว่า ทุกหมู่บ้าน พึ่งพาทรัพยากรในชุมชนค่อนข้างน้อย แสดงให้เห็นว่าจะพึ่งพาตนเองได้ยาก หากมีความผันผวนจากภายนอกกระทบ จึงควรส่งเสริมให้มีผลผลิตประเภทต่างๆ ทั้งอุปโภคบริโภคที่สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้มากขึ้นเรื่อยๆ

(๒.๔) กลุ่มสวัสดิการสังคม บางหมู่บ้านยังมีจำนวนน้อย ควรมีการส่งเสริมให้เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ ซึ่งจะได้รับความร่วมมือมากขึ้น นอกจากนี้ผู้บริหารกลุ่มควรได้รับการพัฒนาให้มีการบริหารอย่างธรรมาภิบาล

(๒.๕) กิจกรรมลักษณะอื่นๆ ที่ชุมชนยังไม่มี เช่น กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมยังไม่พร้อมเท่าที่ควร ผู้นำชุมชน โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีบุคลากรเข้าร่วมประชุมสรุปผลด้วย สรุปว่าได้มีการเตรียมความพร้อมไว้บางส่วนแล้ว โดยมีโครงการบรรจุในแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลด้วยแล้วเช่น โครงการส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ การทำน้ำหมักชีวภาพ การรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหลักของหมู่บ้าน รวมทั้งโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

นอกจากนี้ยังพบว่าในกิจกรรมที่ศึกษาครั้งนี้สามารถบอกได้เพียงประเด็นของความสามารถของหมู่บ้านที่จะพึ่งพิงตนเอง และความช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันในหมู่บ้านในชุมชน ซึ่งยังมีกิจกรรมลักษณะอื่นที่ไม่ได้พิจารณา เช่น ความเสี่ยงที่ชุมชนอาจได้รับจากการมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงมากขึ้น ซึ่งย่อมมีผลให้ชุมชนมีระดับศักยภาพลดลงได้

ผลสรุปได้ภาพรวม แม้จะสามารถตอบได้ว่าหมู่บ้านตำบลสามบัณฑิตมีศักยภาพและความสามารถสูงในการพัฒนาไปสู่การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็ตาม ในสภาพความเป็นจริงหากพิจารณาในด้านการมีภูมิคุ้มกันบางหมู่บ้านยังขาดกิจกรรมในลักษณะที่จะทำให้คุณภาพชีวิตที่ดีกว่าการ

พึ่งตนเองได้ เช่น ไม่มีธุรกิจชุมชน ไม่มีศูนย์แพทย์แผนไทย หรือกลุ่มกิจกรรมที่เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงกิจกรรมกลุ่มต่างๆ จึงควรจะมีการขับเคลื่อนให้มีกิจกรรมเหล่านี้ในชุมชนด้วย

อภิปรายผล

๑. จากผลวิจัยที่พบกิจกรรมที่ครัวเรือนดำเนินการอยู่ในด้านต่างๆ ซึ่งได้แก่ ลักษณะอาชีพเกษตรกรกรเป็นอาชีพหลัก มีกิจกรรมการออมทุกหมู่บ้าน ในขณะที่ครัวเรือนส่วนใหญ่มีภาระหนี้สินอยู่ด้วย แต่ก็พบว่ามีครัวเรือนที่พยายามใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตในชุมชนที่ผลิตขึ้นเอง แม้จะไม่มากนักก็ตาม รวมทั้งมีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการทำเกษตร แสดงให้เห็นว่าในชุมชนสามบัณฑิตมีกิจกรรมที่สะท้อนถึงการมีองค์ความรู้เป็นทุนของชุมชน ที่พยายามอดออมประหยัด และเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อใช้ในการผลิตของชุมชน นับว่าเป็นข้อมูลของครัวเรือนที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนอื่นๆ สอดคล้องกับการศึกษาของ มลลิกา เขียวหวาน (๒๕๕๖)^{๕๑} ที่พบว่า ลักษณะกิจกรรมการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เกี่ยวโยงกับทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ซึ่งเป็นลักษณะของการพึ่งตนเอง และการจัดการทรัพยากรทางการเกษตร

ในส่วนของระดับศักยภาพที่พบว่า หมู่ ๗ บ้านหนองกะพัง มีศักยภาพ และความสามารถในระดับสูงที่พร้อมจะพัฒนาไปสู่การมีกิจกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอาจเป็นเพราะว่า บ้านหนองกะพังเป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะสำคัญคือ ส่วนใหญ่ทำนาด้วยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และใช้ปุ๋ยเคมีเพียงบางส่วน ที่สำคัญมีครัวเรือนที่ทำการเกษตรเป็นเกษตรผสมผสานสูงกว่าทุกหมู่บ้าน มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นคนในพื้นที่ ไม่ใช่ผู้อพยพมาจากที่อื่น ซึ่งคนในชุมชนเดียวกันย่อมมีความคุ้นเคยสนิทสนมกัน ไว้วางใจกัน จึงมีการเอื้ออาหารพึ่งพาอาศัยกันละกันได้ แม้ว่าจะมีครัวเรือนที่มีหนี้สินค่อนข้างสูงก็ตาม ก็เป็นหนี้สินที่ใช้เพื่อการประกอบอาชีพการเกษตรที่สะท้อนว่ายังมีความพยายามใช้ทรัพยากรในพื้นที่ คือ พยายามทำนาในที่ดินของตนเอง และเมื่อพิจารณาถึงการใช้ทรัพยากรด้านอุปโภคบริโภคก็พบว่ามีความร้อยละ ๒๙.๕๒ ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของทุกหมู่บ้านสอดคล้องกับผลวิจัยของไสว เจริญศรี (๒๕๕๘)^{๕๒} ที่พบว่าหมู่บ้านตำบลหนองปลิง จังหวัดกำแพงเพชร มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ และการเอื้ออาหารช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

^{๕๑} มลลิกา เขียวหวาน, การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตจังหวัดอ่างทองและพระนครศรีอยุธยา, วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๖).

^{๕๒} ไสว เจริญศรี, แนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับหมู่บ้าน บ้านน้ำดิบ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร, วิทยานิพนธ์สาขาเกษตรศาสตร์การ พัฒนา, (มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๑).

นอกจากนี้หมู่บ้านหนองกะพัง ยังมีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์และกลุ่มออมทรัพย์แบบต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้านอีกด้วย ซึ่งการมีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กระทรวงมหาดไทยสรุปไว้ว่า เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง เพราะเป็นการสะสมทุนภายในชุมชนที่เกิดจากความรักใคร่สามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีค่าศักยภาพสูงกว่ามีกลุ่มออมทรัพย์ลักษณะอื่นที่เป็นกลุ่มเกิดจากการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอกชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของไสว เจริญศรี (๒๕๔๘) ที่พบว่า หมู่บ้านตำบลหนองปลิง จังหวัดกำแพงเพชร มีการออมสัจจะออมทรัพย์ และมีการฝากเงินกับธนาคาร และการทำประกันชีวิตเป็นการออมที่กระจายหลายแบบ

๒. จากผลวิจัยที่สรุปแนวทางการพัฒนาศักยภาพ และความสามารถของกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า ควรสนับสนุนให้ชุมชนทำอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตรนั้น อาจเป็นเพราะว่าสมาชิกผู้ร่วมประชุมได้พิจารณาจากสภาพปัจจุบันของชุมชนที่กำลังมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาสร้างในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงมากขึ้นเรื่อยๆ ที่ดินทำการเกษตรลดลง รวมทั้งการเกิดภาวะน้ำท่วมแปลงเกษตรทุกปี โดยเฉพาะในปี ๒๕๕๔ ที่น้ำท่วมปริมาณมากและเป็นเวลานาน จึงเห็นว่าควรหาอาชีพด้านอื่นๆ ไว้ด้วย เช่น การทำหัตถกรรมในครัวเรือน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร รวมทั้งการทำเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อรองรับความไม่แน่นอนของดินฟ้าอากาศในอนาคต

นอกจากนี้ได้เสนอให้มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากขึ้น โดยเฉพาะปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เช่น พันธุ์ข้าว ควรจัดเก็บไว้ด้วยตนเอง หรือซ่อม และสร้างเครื่องมืออุปกรณ์ทางการเกษตรด้วยตนเอง ทำปุ๋ยอินทรีย์ ทำน้ำหมักชีวภาพขึ้นใช้เอง อาจเป็นเพราะว่าชุมชนได้รับความรู้ ได้รับการแนะนำจากองค์การบริหารส่วนตำบลสามบัณฑิต ที่มีโครงการนำร่องเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ครัวเรือน จึงเห็นควรให้ความร่วมมือ ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะพึ่งพาตนเองได้ และภูมิคุ้มกันตนเองที่เข้มแข็งต่อไป และควรมีกลุ่มสวัสดิการทางสังคมให้มากขึ้นนั้นอาจเป็นเพราะว่า การมีสวัสดิการที่ดีเป็นการทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

สรุปจากลักษณะกิจกรรมของหมู่บ้านที่พบจากการวิจัยนี้ ส่วนใหญ่มีความสอดคล้อง และเชื่อมโยงได้กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีศักยภาพที่สามารถจะพัฒนาไปสู่ชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียงได้ แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมบอกได้เพียงในด้านของความสามารถของชุมชนของหมู่บ้านที่จะพึ่งพิงตนเอง และศักยภาพของการที่จะช่วยเหลือกันในหมู่บ้าน ซึ่งยังคงขาดในส่วนกิจกรรมป้องกันความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชนในระยะยาว ที่ชุมชนกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมสิ่งแวดล้อมอันเป็นผลมาจากปัจจัยแวดล้อมภายนอกทั้งโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งกำลังขยายขนาดการผลิตเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ภาวะโลกร้อน และภาวะภัยธรรมชาติต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยที่พบว่าหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่าง ยังคงมีกิจกรรมในลักษณะที่สอดคล้องและสามารถเชื่อมโยงได้กับเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นจึงสามารถใช้ตัวชี้วัดกิจกรรมในชุมชนหรือหมู่บ้านอื่นๆ ได้ แต่มีข้อควรระวังด้วยกล่าวคือ ตัวเลขค่าระดับศักยภาพที่วิจัยพบในครั้งนี้เป็นภาพรวม จำเป็นต้องเห็นจุดสำคัญของกิจกรรมและทรัพยากรในหมู่บ้านว่าสามารถที่จะพิจารณาได้จริง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เพราะการได้ข้อมูลโดยละเอียดการเข้าใจลักษณะของกิจกรรมอย่างชัดเจนของแต่ละหมู่บ้านว่ามีผลกระทบต่อบ้านหรือชุมชนในลักษณะใด อย่างไร จะทำให้จัดการส่งเสริม สนับสนุนได้อย่างถูกทิศทางสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของแต่ละกิจกรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้มีการพัฒนาหมู่บ้านตำบลสามบัณฑิต ด้วยกิจกรรมตามหลักเกณฑ์ของกระทรวงมหาดไทยทั้ง ๙ องค์ประกอบ (ตัวชี้วัด) เพื่อให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมการออม การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ การมีกลุ่มสวัสดิการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดมทรัพยากรในชุมชนมาศึกษาวิเคราะห์และใช้ประโยชน์อย่างรู้คุณค่า

นอกจากนี้ในการดำเนินกิจกรรมในครัวเรือนแต่ละหมู่บ้านไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบหรือลักษณะเดียวกัน แต่ควรคำนึงถึงความพร้อมของชุมชนที่มีเป้าหมายของคุณภาพชีวิตซึ่งอาจจะแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ดังนั้นการตระหนักถึงผลของกิจกรรมที่กระทำว่าส่งผลอย่างไรต่อชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยระยะต่อไปควรศึกษาให้เห็นข้อจำกัดของการวัดระดับศักยภาพที่ชัดเจน เพื่อให้ค่าคะแนนศักยภาพที่สะท้อนการพัฒนาไปสู่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยยังจำเป็นต้องเข้าใจลักษณะกิจกรรมของครัวเรือนในหมู่บ้าน ในชุมชนว่ามีความเป็นอยู่อย่างไร มีวิถีชีวิตที่ละเอียดลึกซึ้งเพียงใด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ดังนั้นการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดระดับศักยภาพการพัฒนายังมีความจำเป็น รวมทั้งการวิจัยเชิงพื้นที่คือการวิจัยในพื้นที่เดิมโดยวิจัยในหลายมิติอย่างรอบด้าน ก็จะเป็นผลดีต่อชุมชนนั้นอย่างแท้จริง และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังคงต้องการขยายผลให้กว้างขวางยิ่งขึ้น การวิจัยในพื้นที่อื่นๆ จึงควรดำเนินการต่อไป

เอกสารอ้างอิง

มลลิกา เขียวหวาน. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตจังหวัดอ่างทองและพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๔๖

สุธิดา แจ่มใสและคณะ. ความสามารถในการพึ่งพาตนเองและศักยภาพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุตรธานี. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙. สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔

ไสว เจริญศรี. แนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับหมู่บ้าน บ้านน้ำดิบ ตำบลหนองปลิง อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์สาขาเกษตรศาสตร์การพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๑.

